

ИЗВЕСТИЯ НА БЪЛГАРСКОТО ГЕОГРАФСКО ДРУЖЕСТВО JOURNAL OF THE BULGARIAN GEOGRAPHICAL SOCIETY

web-site: www.geography.bg e-mail: journal.bgs@geography.bg

Проф. д-р Иван Батаклиев – съзидател на географската наука в България Prof. Ivan Batakliiev – Builder of the Geographical Sciences in Bulgaria

Георги Железов

Национален институт по геофизика, геодезия и география – Българска академия на науките (НИГГГ-БАН),
Департамент География, секция „Физическа география“,
1113 София, България, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 3

Georgi Zhelezov

National Institute of Geophysics, Geodesy and Geography – Bulgarian Academy of Sciences,
Department of Geography, Section of Physical Geography,
1113 Sofia, Bulgaria, Acad. G. Bonchev str., bl. 3

ABSTRACT

Key words:
political geography, landscape regionalization, climate regionalization

Prof. Ivan Batakliiev (1891-1973) is one of main persons in the process of foundation and basic development of geographical sciences in Bulgaria. His general scientific works are related with political geography, geopolitics and antropogeography in Bulgaria. He is founder of these scientific subjects and directions in Bulgaria. The work of prof. Batakliiev is also connected with important contributions in physical geography, geography of population and settlements, economic geography, methodology of geographical education and regional geography as first landscape regionalization of Bulgaria (1934), first climate regionalization of Bulgaria (1941) and fundamental works for Pazardzhik town and the region of Pazardzhik (1922, 1923, 1969).

Биографични данни

Проф. Иван Батаклиев (сн. 1) е роден на 24 януари 1891 г. в гр. Пазарджик. Първоначално проф. Батаклиев учи до пети гимназиален клас в родния си град, а след това завършва Пловдивска мъжка гимназия през 1909 г. Същата година се записва за студент в Софийския университет в специалност география и втора специалност история.

Проф. Иван Батаклиев участва активно във войните за национално освобождение и обединение:

- Преди започването на Балканската война през есента на 1912 г. проф. Иван Батаклиев отбива редовната си военна служба в Трети артилерийски полк в гр. Пловдив.

- През пролетта на 1913 г. заминава за фронта край Кавадарци в Македония и взема участие във Втората Балканска война, за което е награден с кръст „За храброст“. След демобилизацията полага университетските си изпити, а през 1914 г. довършва военната си служба в Школата за запасни офицери в Княжево с чин поручик.

- През учебната 1914/1915 г. проф. Иван Батаклиев е назначен за гимназиален учител в Хасково.

- При започването на Първата световна война през есента на 1915 г. е мобилизиран като командир на батарея и е на фронта до есента на 1918 година.

- По време на войната започва да пише статии за обекти, през които е преминал — за долината на р. Козлудере, при-

Снимка 1. Проф. д-р Иван Батаклиев (1891-1973).

Picture 1. Prof. PhD Ivan Batakliiev (1891-1973).

ток на р. Вардар, Серското поле и Орфанския залив на Бяло море, където е стигнал с батареята си, отпечатани във в. „Балканска трибуна“ (https://bg.wikipedia.org/wiki/Иван_Батаклиев).

След демобилизацията през 1918 г. е преместен като учител в Пазарджик. Като учител проф. Иван Батаклиев пише първата си научна статия „Оризвата култура в Татар-Пазарджишкото поле“, отпечатана през 1921 г. в сп. „Естествознание и география“. През 1923 г. в резултат на продължителни проучвания на родния си град написва своя голям труд „Град Татар-Пазарджик. Историко-географски преглед“ (444 стр.), рецензиран от проф. Анастас Иширков и проф. Васил Златарски и издаден с подкрепата на Пазарджишката община. Главно въз основа на тази книга получава покана и на 29 май 1924 година постъпва като асистент по география в катедрата по обща география и културно-политическа география, ръководена от проф. Иширков. Проф. Иван Батаклиев е четвъртият преподавател в специалността география след професорите Анастас Иширков, Жеко Радев и доцент Крум Дрончилов. За повишаване на научната си подготовка през учебната 1927/1928 г. специализира в Германия, в градовете Йена и Берлин. С хабилитационния си труд „Чепино. Специално-географски проучвания“ спечелва конкурс и от 16 юни 1930 година е хабилитиран за доцент към катедра „Обща география и културно-политическа география“. През 1933 г., след заболяването и пенсионирането на проф. Иширков, проф. Иван Батаклиев поема от него ръководството на катедрата. Замества го и като преподавател по география в Свободния университет. През 1933 г. специализира и започва докторантура във Виена. Проф. Иван Батаклиев е вторият председател на Българското географско дружество след акад. Иширков през периода от 1934 до 1945 година. В този период, в резултат на активната му работа излизат 10 тома на списанието „Известия на Българско географско дружество“. От 1934 г., след внезапната смърт на проф. Жеко Радев става директор на Географския институт в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. На 5 февруари 1935 г. е назначен за професор в Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

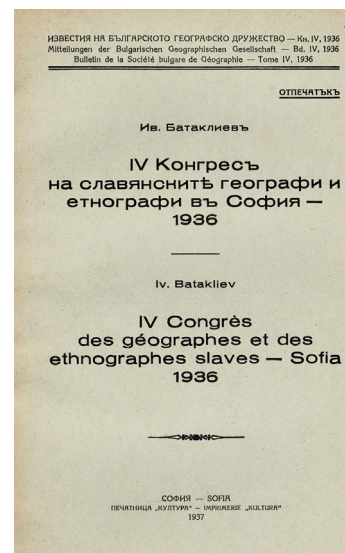
През 1936 г. проф. Иван Батаклиев е инициатор, организатор и главен секретар на „IV конгрес на славянските географи и етнографи“ в София (сн. 2-3).

Събитието е било широко отразено в средствата за масова информация, като най-голямото научно и културно събитие с международно участие от този род, пробегдано дотогава в следосвобожденска България. На конгреса участват 323 учени от 10 страни, в т.ч. ок. 200 чуждестранни. В чест на конгреса е издадена и специална серия от три пощенски марки на географска тематика. Конгресът се е провел под върховното покровителство на държавния глава, Н. В. Цар Борис III. За организирането и провеждането на конгреса проф. Иван Батаклиев е награден с орден „Св. Александър“ (https://bg.wikipedia.org/wiki/Иван_Батаклиев).

Проф. Иван Батаклиев активно пътува – през 1936 г. с група географи посещава Париж; през 1938 г. е на шестмесечна специализация на собствени разноски във Франция, Великобритания и Нидерландия, където участва на международния географски конгрес с научен доклад; през 1939 г. с група географи посещава Гърция.

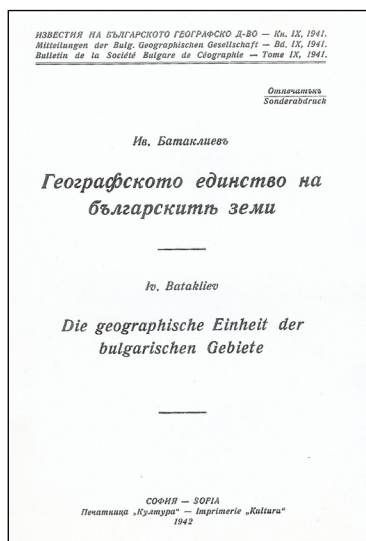
Проф. Батаклиев аргументирано защитава българската национална кауза като изтъква предимствата на геополитическото разположение на България (сн. 4). Неговите научни тези от географски, исторически, икономически и етнически характер за принадлежността на Западна Тракия към България са използвани в Париж през 1947 г. от българската делегация, която защитава българската национална кауза срещу претенциите на Гърция за присъединяване на Родопите при сключване на мирния договор след края на Втората световна война.

На 10 октомври 1947 година проф. Иван Батаклиев е неочаквано уволнен от Софийския университет. Мотивировката е политическа – за „великобългарска противонародна дейност“ и за социалдемократическата му партийна принадлежност от студентските години. Въпреки обстоятелствата проф. Иван Батаклиев намира сили да продължи своите научни занимания. Публикува редица статии в наши и чуждестранни издания. Голям брой от тях са посветени на родния му Пазарджишки край.

Снимки 2-3. Част от участниците на „IV конгрес на славянските географи и етнографи“ в София – 1936 г. и публикация за конгреса в списание Известия на българското географско дружество.

Pictures 2-3. Part of the participants in IV international congress of Slavic geographers and ethnographers – 1936, Sofia and publication for the congress in Journal of Bulgarian Geographical Society.

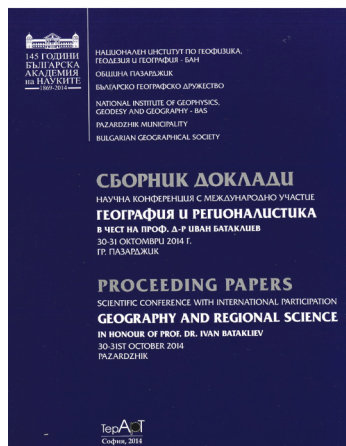
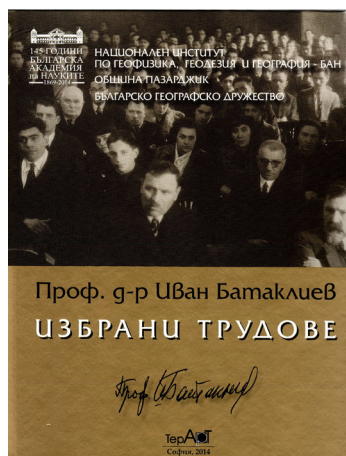
Снимка 4. Географското единство на българските земи (1942 г.).

Picture 4. Geographical unity of Bulgarian lands (1942).

Публикува и много научно-популярни статии във вестници-те „Дъга“, „Мир“, „Зора“, „Свободен народ“, „Кооперативна защита“ и в пазарджикските вестници - „Лъча“, „Подем“ и „Септемврийско знаме“. През този период проф. Иван Батаклиев завършва своя капитален труд „Пазарджик и Пазарджишко. Историко-географски преглед“ (814 стр.), върху който е работил продължително време (от 1925 до 1966 година). Книгата е издадена през 1969 г. и е уникално обстойно изследване, каквото не притежава нито един друг български град и регион до момента. За тази му народополезна дейност за изучаване на географските условия и историческото минало на Пазарджишко през 1970 г. е удостоен с орден „Кирил и Методий“ и пробвзгласен посмъртно за почетен гражданин на гр. Пазарджик. На негово име са наименовани улица и училище в гр. Пазарджик. В израз на признание за значителния му принос за българската наука през месец май 1998 г., във връзка честванията на 100 години от основаването на специалност „География“ в Софийския университет, аудитория № 256 в Ректората на СУ „Св. Климент Охридски“ е наименована „проф. д-р Иван Батаклиев“.

На 07.11.2013 г. в департамент „География“ при Национален институт по геофизика, геодезия и география-БАН се проведе научен семинар посветен на живота и дейността на проф. Батаклиев, в който взеха участие представители на обществеността на гр. Пазарджик (община Пазарджик, директора на регионалната библиотека, учители). На този семинар се взе решение да се организира географска конференция през следващата година в гр. Пазарджик, градът, с който са свързани част от капиталните научни трудове на проф. Батаклиев.

През 2014 г. в гр. Пазарджик се проведе международна научна конференция „География и регионалистика“ в чест на проф. Иван Батаклиев (30-31.10.2014 г.), организирана от департамент „География“ на Национален институт по геофизика, геодезия и география при БАН, Българско географско дружество и община Пазарджик. Специално за събитието беше издаден Сборник научни доклади от конференцията, специален брой на списание „Проблеми на географията“ с доклади от конференцията (бр. 1-2 от 2015 г.) и луксозно издание с основните трудове на проф. Батаклиев „Проф. д-р Иван Батаклиев. Избрани трудове“ (сн. 5-8).

Снимка 5-8. Научни трудове от международната научна конференция „География и регионалистика“ – 30-31.10.2014 г., гр. Пазарджик.

Picture 5-8. Scientific works from the International scientific conference “Geography and Regional studies” – 30-31.10.2014, Pazardzhik.

По време на конференцията се подписа и договор за сътрудничество между Национален институт по геофизика, геодезия и география при БАН и община Пазарджик и се взе решение за тържественото отбелязване на 100 годишнината от основаването на Българското географско дружество и 150 годишнина от рождението на акад. Анастас Иширков през 2018 г.

Проф. Иван Батаклиев развива активна научно-административна и академична дейност - Ръководител на катедрата по обща география и културно-политическа география, Декан на Историко-филологическия факултет и директор на Географския институт на СУ „Св. Климент Охридски“, Председател на Българско географско дружество, Член-кореспондент на географските дружества в Берлин, Прага, Белград, Вюрцбург, Грайфсвалд, Български археологически институт и действителен член на Тракийския научен институт и Съюза на научните работници. Паралелно с това специализира в Австрия, Англия, Германия, Франция и Нидерландия.

Научноизследователска дейност

Научната дейност на проф. Батаклиев включва различни области на географското знание – политико-географски и геополитически изследвания на различни области у нас и чужбина; физическа география (геоморфология, климатология,

ландшафтозание); методика на географските изследвания и образование; географски и историко-географски изследвания на населението, на отделни селища и райони; географски изследвания на поречието и на черноморското крайбрежие; икономическа и аграрна география; биографични бележки за известни наши географи и историци.

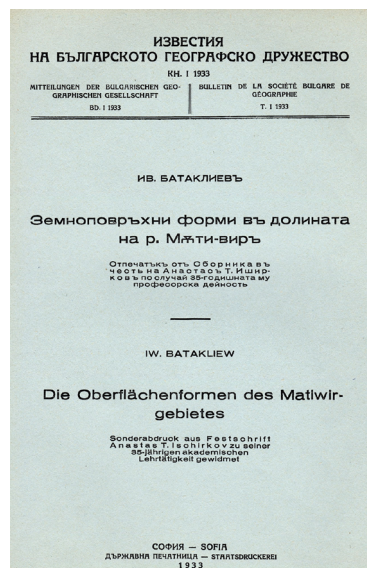
Проф. Батаклиев се определя като първостроител на модерната българска политическа география и антропогеография, като разглежда не само взаимодействието между човека и природата, а и по-новото схващане за последиците от това взаимодействие (фиг. 2). С научното си работа доразвива политическата география у нас и се счита за основоположник на геополитиката и антропогеографията в България.

Значителни са приносите на проф. Батаклиев и във всички области на физическата география – геоморфология (сн. 9), климатология, хидрология и ландшафтознание (сн. 10-13). Той поставя основите на ландшафтното изучаване на България и разработва първото ландшафтено поделение на България (1934). С пълно основание в монографията „Ландшафтна география на България“ (2011) проф. Батаклиев е определен от авторският колектив (А. Велчев, Р. Пенин, Н. Тодоров и М. Контева) като основоположник на българското ландшафтознание (фиг. 1).

Проф. Батаклиев е автор и на първото климатично поделение на територия на България (1941), което дълго време остава неизвестно и беше открито през 2014 г. Причината вероятно се крие във факта, че е това изследване е публикувано извън традиционните географски издания – в „Известия на метеорологичната служба във войската“, което още веднъж потвърждава високия авторитет и експертиза на проф. Батаклиев (фиг. 2).

Научната и преподавателската дейност на проф. Батаклиев е изключително разнообразна. Той чете лекции по основни географски дисциплини като Политическа география; Обща стопанска география; Антропогеография; География на България и другите балкански страни; География на континентите; География на селищата; История на географските открития; Ентография и културна география.

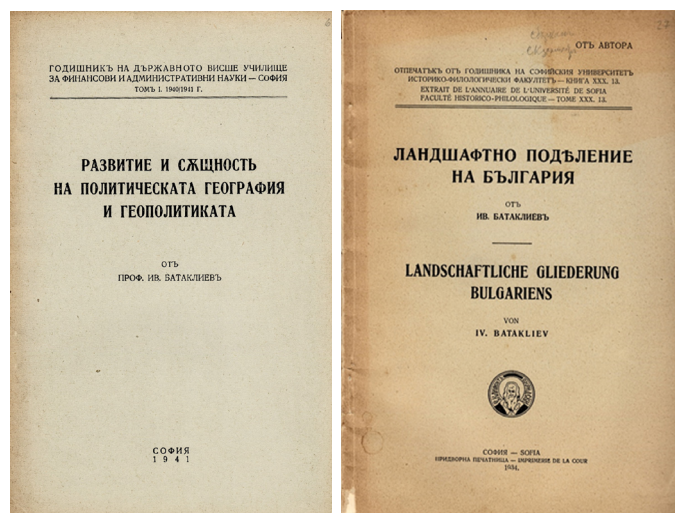
На всички географи и българи проф. Иван Батаклиев остави завета си да обичат България и „Повече от всеки друг път Българина трябва да бъде „българофил“, на тогава някакъв „чуждофил“ (20 юни 1941 г.).“

Снимка 9. Земноповърхностни форми в долината на р. Мътивир (1933 г.).
Picture 9. Geomorphological forms in the valley of river Mutivir (1933).

Фигура 1. Ландшафтено поделение на България (1934 г.).
Figure 1. Landscape regionalization of Bulgaria (1934).

Снимка 10-11. Основни научни трудове на проф. Иван Батаклиев.
Pictures 10-11. General scientific works of Prof. Ivan Batakliiev.

Фигура 2. Климатично поделение на България (1941 г.).
Figure 2. Climate regionalization of Bulgaria (1941).

Снимка 12-13. Основни научни трудове на проф. Иван Батаклиев.

Picture 12-13. General scientific works of Prof. Ivan Batakliiev.

Благодарности

Авторът изказва специалната си благодарност на сина на проф. Иван Батаклиев, инж. Тодор Батаклиев за оказаната ценна помощ и дарени материали през годините труд отдадени в изследване на живота и дейността на проф. Иван Батаклиев

Библиография

- Оризвата култура в Татар-Пазарджишкото поле, сп., „Естествознание и география“, 1921
 Град Татар-Пазарджик според старите пътешественици, 1922
 Град Татар-Пазарджик. Историко-географски преглед, 1923
 Преглед на учебното дело в град Татар-Пазарджик, 1924
 Село Сестримо, 1926
 За орометрията на Витоша, 1926
 В сърцето на Родопите – из долината на река Вѝча, 1927
 Лозарството в България, 1927
 Черноморската конференция на учителите географи, историци и естественици, 1927
 Към въпроса за антропогеографските изучавания в България, 1929
 Град Банско, 1929
 Дарѝ-дере и Кошу-кавак, 1930
 Чепино. Специално-географски проучвания., 1930
 Положение и разпределение на селищата в зависимост от земеповърхните форми с оглед към селищата в България, 1931
 Последни няколко думи по спора за Родопи и Родона, 1931
 Татар-Пазарджик, 1931
 Определение и размери на нашия Черноморски бряг, 1931
 История на църквата „Успение Пресвета Богородица“ в гр. Т.-Пазарджик, 1932
 Географските имена и тяхната промяна, 1932
 Град Мѝстанли, 1932
 През Петрохан за Берковица, Вѝршец и Фердинанд, 1932
 Нашият Черноморски бряг, 1932
 Родопите като политическа граница, „Тракийски сборник“, бр.3/1932
 Нашите прогимназиални учебници по география, 1932
 Де е границата между Рила и Родопите?, 1933
 Земеповърхни форми в долината на р. Мѝти-вир, „Известия на Българското географско дружество“, кн. I, 1933
 Ландшафтно поделение на България, 1934
 Професор Жеко Раѝев, 1934

- Географските условия за възникване и развитие на град Пловдив, 1934
 Международният географски конгрес във Варшава през 1934 г. Преглед., 1935
 Дидактиката и методиката на обучението по география на Международния конгрес във Варшава, 1935
 Долината на река Арда. Източните Родопи., 1935
 България планинска страна ли е?, 1936
 Полша в своята географска същност. Сравнителен географски преглед., 1936
 Розовата култура в България и нейните географски условия, 1936
 История на заселването и форми на селищата, „Поглед върху социално-икономическата структура на българското земеделско стопанство“, № 2-3, 1936
 Нашият Дунавски бряг. Областногеографски преглед., 1936
 Географията като наука и учебен предмет с оглед географията в България, 1937
 Проф. д-р Анастас Т. Иширков, 1937
 IV Конгрес на славянските географи и етнографи — София 1936. Преглед., 1937
 Тихоокеанската проблема. Събитията в Далечния Изток от геополитическо гледище., 1937
 Някои нововъведения в географията на България, 1938
 Развитие и днешно състояние на българската географска наука, 1938
 Международен конгрес по география в Амстердам. Преглед., 1938
 Чипровци в географско отношение, 1938
 Зеленчукпроизводството в България, 1938
 Дунав и неговото стопанско и политическо значение за българите, сп. „Родина“, год. I, кн. 3, 1939
 Характерни историкогеографски черти на нашите старопланински градове, 1939
 Колонии в центъра на Европа, 1939
 Предна Азия. Политико-географски преглед., 1939
 Колониалният въпрос, 1939
 Съдбата на славянството, 1939
 Новите насоки на земеделското стопанство в България във връзка с географските ѝ условия, 1939
 Южна Добруджа. Геополитически преглед., 1940
 Калофер. Родното място на поета., 1940
 Сравнителен преглед на политикогеографското положение на България, „Известия на българското географско дружество“, кн. 7, 1937, 1940
 Гунчо Ст. Гунчев, 1940
 Обединението на българския народ и политикогеографското му положение, „Известия на българското географско дружество“, кн. 8, 1941
 Кавказките земи и тяхното политическо и стопанско значение, 1941
 Беломорието и неговите географски, етнографски, исторически, стопански и политически връзки с България, 1941
 Беломорието – принадлежността му към България, 1941
 Поделение на България на главни географски области въз основа на климата ѝ, 1941
 Развитие и същност на политическата география и геополитиката, „Годишник на държавното висше училище за финансови науки“, 1940/1941, том I, стр. 1-36
 Протоците и България, 1941
 Село Батак – Пещерско. Антропогеографски развой на едно родопско село., 1941
 Географската връзка между Беломорието и България, 1942
 Колко голямо човечество може да изхрани земята?, 1942
 Географското единство на българските земи, „Известия на българското географско дружество“, кн. 9, 1941, 1942
 Съобщенията на България, 1942
 25 години Българско географско дружество, 1943
 Стопанското значение на Беломорието, библиография, „Българска книга“, № 25, 1943

Западна Тракия и необходимостта от териториален излаз на България на Бяло море, 1946
 „Известия на българското географско дружество“, от 1934 до 1945
 Тракия. Географски и исторически преглед, София 1946, 267 с. (в съавт. с Анастас Разбойников и Иван Орманджиев)
 Чифлиците и чифликчийството в Пазарджишко и Пазарджик през турската епоха, 1960
 Основаване на читалище „Виделина“ и неговото развитие до Освобождението, 1962
 Стефан Захариев – бележит изследовател на родния край, 1962
 Едно пояснение към датата на помохамеданчването на чепинци и връзките им с Батак, 1962
 Географско положение на Тракия, 1963
 Село Момина Клусура, 1963
 Учебното дело в Пазарджик в турско време, 1965
 Село Ветрен – родното място на Страхил., 1968
 Икономическото положение на Пазарджик през XIX век и приносът му в българското Възраждане, 1968
 Село Лесичево
 Бележки за Барон Хиршовата железница, 1968
 Пазарджик и Пазарджишко. Историко-географски преглед., 1969
 Крепости, битки и хайдути в миналото в Пазарджишко, 1970
 Град Банско – родното място на Паисий Хилендарски, 1972
 Разселване на българите през VII – XIX век, 1974
 Aperçu de géographie humaine, "IV-e Congrès des Géographes et Ethnographes Slaves Sofia 1936", 1936
 Les bassins de la Strouma, Rila, Pirine, Rhodopes et la vallée de la Maritza, 1936
 La culture du tabac en Bulgarie, 1936
 Les conditions géographiques de la culture des roses en Bulgarie, 1936
 Die geographischen Grundlagen der Industrie Bulgariens, "Union Géographique Internationale, Congrès International de Géographie Varsovie 1934", 1937
 Бузарска, 1938
 Port w Warnie, 1938
 Sur la position géographique des pays slaves, "IV-e Congrès des Géographes et Ethnographes Slaves Sofia", 1938
 La production agricole en Bulgarie en relation avec le sol et le climat.
 Changements dans l'agriculture Bulgare. Comparaison avec les autres pays des Balkans, "Congrès International de Géographie Amsterdam 1938", Tome deuxième, Section IIb, 1938
 Geschichte der Besiedlung und die Siedlungsformen in Bulgarien, 1938
 Viticulture in Bulgaria. Natural Conditions. Hystory. Present State., 1939
 Bevölkerungsverschiebungen, Wirtschafts- und Siedlungspolitik Bulgariens, besonders nach dem Weltkriege, 1939
 Die Entwicklung der bulgarischen Geographie von 1918 bis 1940 mit besonderer Berücksichtigung der länderkundlich-anthropogeographischen Richtung, 1940
 Einige deutsche Geographen über die politischen und völkischen Streitfragen zwischen den Bulgaren und den anderen Balkanvölkern, "Mitteilungen der Bulgarischen Geographischen Gesellschaft", Band VIII, 1940
 Die Wanderungen der Bulgaren in den letzten dreißig Jahren, "Zeitschrift für Geopolitik", Heft 3, München-Heidelberg-Leipzig, 1941
 Binnen- und Auswanderungen der Bulgaren und ihre völkische und staatliche Bedeutung, "Zeitschrift für Erdkunde", 9. Jahrg., Heft 5/6, 1940
 Die intensive Landwirtschaft in Oberthracien nach dem Weltkriege, "Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin", Jahrgang 1941 Nr.7/8
 Der Reisanbau in Bulgarien, "Mitteilungen der Geographischen Gesellschaft", Band 85, Heft 3-6, 1942
 Die Baumwollkultur in Bulgarien, 1943
 Les nouvelles tendances dans la production agricole en Bulgarie, en connexion avec les conditions géographiques, "La Revue croate de géographie", Zagreb, Nos 8-9-10
 Die Hochgebirge Bulgariens, "Erdwissenschaftliche Forschung", Franz Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1967

Die künstliche Feldbewässerung in Bulgarien, "Zeitschrift für Erdkunde", 1969
 Das Weissmeergebiet (Agaischesmeergebiet) und Bulgarien, 1970.

Литература

Проф. Иван Батаклиев. Избрани трудове. Терарт. С., 2014.
 Гугова, Росица (съст.). 2013. Иван Атанасов Батаклиев 1891-1973.
 Биобиблиография. Пазарджик, Барич и Сие. Изд. на Регионална библиотека "Никола Фурнаджиев" (Пазарджик). Достъпна на: <http://www.libpz-bg.com/Izdaniq/Kniga-Batauliev-3.pdf> (25.02.2020).
https://bg.wikipedia.org/wiki/Иван_Батаклиев (Достъпен на 25.02.2020)
<https://www.batakliiev.org/> (Достъпен на 25.02.2020)